

Народні пісні.

Оповідання

Трицька Коваленка.

Одного св'ятого зимового дня до містечка з села приїхав кінно-поліцейський урядник*) Йовхим Галушка, що звав себе „Галушков“ з того часу, як служив у садах і був там вахмістром.

Його кликав на щось до себе становий пристав, безпосередній начальник. Се річ звичайна: або десь виникло „происшествіє“, може що вкрадено, то треба Галушку післати по горячому сліду, бо він же на цілий округ найсправніший урядник; або може знов накинуть на його яке здирство, — гроші збирати на добродійно-казьонні ціли, — і се діло не страшне Галушці, не первина.

Але сього разу чогось Галушка дуже смутний вийшов від станового; в задумі сів він на свої санчата і поvoli поїхав до волости. Там був його давній приятель, писар Лаврін Чухрайло. Не сказати, щоб були вони великі та щирі приятелі, — у наші часи між поважними „діячами“ занадто щира приязнь тільки шкодить; але один другому нераз ставали у помочи, як то кажуть — рука руку мие.

На той час у волосному правленію не було писаря: ради св'ятого дня він дозволив собі спочити дома.

*) Низша ступінь поліцейської ієрархії.

Галушка з досадою подумав, що йому сьогодні скрізь не щастить, тихенько собі вилаяв ся по давньому салдатському звичаю, і поїхав до писаревої хати.

Хата була гарна, нова, комора рублена, ворота високі, собаки лихі, — усе як слід бути у порядного господаря.

Писар Лаврін Чухрайло сам вийшов оборонити гостя від собак; то була ознака особливого поважання і ласки до гостя.

Галушка поклав своїй кобилі сінця, накрив її ряденцем, а сам пішов за писарем до хати. У хаті було гарно, як у віночку. Чисті лавки — застелені килимами, два стільці — один з березового дерева, другий плетений з лози, і ще одно чорне крісло, позичене з волости. Малюнки по стінах — портрети царів, війна з Турками і т. и. Окремо прибитий був на стіні „вічний календар“ — теж позичений з волости; він вічно нічого не показував, стояв тільки для окраси; вигадав його якийсь старий генерал у Петербурзі, і думав спасти Росію від усяких лих тим своїм чудесним твором.

Гостя привитала в хаті чепурна господиня, Чухрайлова жінка. Вона зараз вийшла у комнату, за нею пішов туди й писар, очевидно на пораду, — чим витати гостя. Вернувшись, Чухрайло спитав:

— Щож доброго чувати, Йовхиме Корнійовичу?

— Доброго мало, — озвав ся той, — а більше лихого. Хиба ви не знаєте нашої служби: де все добре, нас там не треба. А тільки дещо трапить ся лихе, — чи барана або гуску вкрадено, чи голову розбито, ребра поломано, чи хто помер наглою смертю, — зараз туди скачи, пиши протокола... Отсе я тільки вернув ся із Вовчкова, там якась хвороба на водах прокинула ся; а зараз треба було їхати до станового пристава. Бідна кобилячина зовсім охляла.

— Хиба й скотячі хвороби належать до вашої компетенції? — спитав писар. — Та й щож воно за хвороба? Може то інфлюенція!

— Вам усе жарти, Лавріне Потаповичу, — озвав ся Галушка.

— Та й ви-ж чогось сьогодні занадто серйозні, Йовхине Корнійовичу; може вчора тее... загуляли ся трохи, та й не доспали...

— Де в біса! Ось становий пристав загадав таку роботу, що як я родив ся, хрестив ся, то не чував...

— Роботою нас не здивуєте, — гукнув Чухрайло. — Уже немає в сьвіті стілько роботи, як у волости; а про те не нарікаємо. Одної статистики до ста бісів: скільки чого вродило, скільки дощів було, скільки хорих, померлих, сліпих, кривих, божевільних і т. д. і т. д.

— То хіба-ж ви завсїди й правду про все те пишете? — спитав урядник.

Писар зареготав ся.

— Се вигадали! Се як би правду писати, то треба побільшити мою канцелярию разів у п'ять. Десь панам нема чого робити, то вони статистики з нас вимагають. Але на біса їм, скажіть ви, знати, що в нашому селі позавчора був дощ, і вітер ізза Терешкової клуні, і що у нас найбожевільнійша баба Онищиха, бо що тижня позиваєть ся у волосному суді... Або знов про тепло та холод. Ви думаєте, хоч один писар справді що дня записує, яка була погода, скільки було тепла чи холоду! Є йому час! Минув місяць, треба „відомость“ відсилати, — я зараз і пишу за цілий місяць, виставляю яку небудь погоду на кождий день. Попередній писар, щоб не вбрехати ся, було спершу подивить ся у Брюсові „предсказанія погоди“, а тоді вже й пише.

— Я-ж бо знаю, — каже Галушка, — що писарі, напр. у пашпортах, ніколи правди не показують. Колись узяв я пашпорта в одного наймита; там написано, що він чорнявий, а ніс у його, губи і підборідє „обыкновенные“ (звичайні); а справді був він русявий, і в бідолахи нос зовсім не було ніякого...

— Се буває! — засьміяв ся Чухрайло. — Пашпорти у нас пишуть хлопці-помічники, по заведеному звичаю, „по формі“, бо без форми писарчуки нічого не вміють. Та хоч би й як, — по чім ми знаємо, що писати, коли ми чоловіка, буває, з роду в вічі не бачили. Живе воно десь у чужій стороні змалку, а приписане до нашої воло-

сти і повинно у нас паспорта брати. Ну, і даємо, і пишемо у паспорті усе, чого закон вимагає...

— А то ще мені довелося раз паспорта бачити, — сказав Галушка, — а в йому написано: „Особыя примѣты“ (Особливі відзнаки): винен Кулябці грошей три рублі...

Обидва засьміялися, а тоді Чухрайло промовив:

— От ви глузуйте, і всі з нас глузують. А чи подумає хто, від чого се виходить, через що ми не можемо, як ви кажете, правди писати.

— Через щож саме? — спитав Галушка.

— Так якже-ж ми можемо що вдіяти з тією масою писання, з морем паперів! Ви тільки подумайте: у Петербурзі є сотки усяких міністерій, головних управленій, департаментів, учених та інших закладів; не мало їх і в губернії, і в повітовому місті. І всі вони працюють, пишуть, видають накази, програми, і т. д. Хто-ж те все виконує? Волость! Тут у низу, біля народу — волость за все справляєть ся, за всі міністерії, всі департаменти; більш ні до кого звернути ся. Ми збираємо податки державні, земські (автономічні) і громадські; ми ведемо списки усіх людей, повинних до служби військової, а також списки коней, потрібних до мобілізації; ми справляємо усі адміністративні обовязки у своїм окрузі; доглядаємо шляхів, гребель і т. д. Додайте до цього: волосний суд, касу, і багато иньшого. А тут іще всі департаменти і всі вчені заклади вимагають, щоб ми постачали їм материяли статистичні й иньші. Справляючи усі ті обовязки у своїм окрузі, волосний уряд одначе удержуєть ся тільки коштом селян; бо люде иньшого стану, хоча й живуть по селах, — пани, купці і т. д., — нічого не платять до волосної каси. Через те каса бідна і не може багато давати на канцелярію. Через те я мушу держати аби-яких хлопців, плачу одному 10, двом по 5 рублів на місяць, одному — 1 р., а ще два хлопці дурно роблять — учать ся. Тепер ви бачите, через що ми видаємо такі паспорти, через що робимо таку статистику. А тут іще біда: ніколи може й хотів би не збрехати, але вимагають. Одного разу я заповняв таблицю урожаю, прислану з центрального статистичного комітету, і написав там, що полби

у нас не сіють. Начальство вернуло мені, вилаяло і сказало: постав скільки хоч, аби було; а то ще начальство буде нарікати, що ми не вміємо людьми орудувати, не навчили людей сіяти полбу...

— Ну, а коли-б там у програмі поставлено було — чай, банани, апельсини і т. д.? — спитав Галушка, сьміючись.

— Чай і банани не проізростають у російській імперії, — тепер тільки почали розводити чай десь за Кавказом. Але коли-б сі річи стояли у програмі, то ми мусіли-б показати, наприклад, хоч так: чаю вродило у нашій волости по 50 пудів на десятині, і т. д.

Тимчасом, поки вони розмовляли, Чухрайлова жінка спражила на сковороді сальця, ковбасу, нарізала хліба, дістала пляшечку вишнівки, і все те поставила на столі, а тоді заходила ся гріти самовара. Чухрайло налив чарку, сам випив, гостеви дав, тоді випили по другій, по третій, і почали заїдати.

— Ганяють і нашого брата, — озвав ся Галушка, — як хорти заяця. І хоча того, мовляв, писання у нас і не багато, также нам воно труднійше і дістаєть ся... Вам що? Ви люде зело письменні, ви з того хліб їсьте; а наш брат до того не звик. І ніщо мені так не дошкуляє, як ота капосна іґраматика. Її вигдав запевне ворог людський, особливо-ж ворог поліцейських урядників. Не знаю я тієї штуки, і до віку не знати-му, бо то панська вигадка. Але що-разу, як подаю рапорта становому приставу, він каже: „Ти, Галушков, дуже добрий урядник, дієципліну знаєш, і меткий з біса.“ — Радий, кажу, старати ся, ваше високоблагородіє. „Ти міг би досягти чогось красшого, я тебе чоловіком зробив би.“ — По гроб жи́зні, кажу, вашій милости дякувати-му! — „Але ти глумиш ся з іґраматики і пишеш на перекір усяким правилам...“ Щож я маю на те казати? Сором та й годі. Але те все байдуже. Прожив пів віку без іґраматики, а начальство завсїди мене хвалило; за заслуги дали мені аж дві медалі: одну ще в війську, після усмирення Кара-Тюркменів, а другу тут. І лиха не сподівав ся, аж ось воно й причепило ся. Покликав мене становий пристав, я й приїхав отсе сьогодні.

Original from

Він каже: „Ти у мене, Іалушков, молодець!“ — Радий старати ся, ваше благородіє! — „Є тобі робота!“ — каже. Робота мені не страшна, хоч би й здирство яке. Хиба то не я продавав ювілейні альбоми просвітно-добродійного товариства „Борзої охоти“, з портретами знаменитих пеів, коней і голови товариства, князя Т... Накинули на мене аж 30 примірників альбому, по 1 руб. 50 коп. за примірник; хоч продай, хоч свої гроші віддай. Але я всі продав, ще й собі рублів з п'ять на тютюн зістало ся. Попаду парубків, що ідучи улицею або на вечерницях сьпівають, — зараз — протокол о нарушенні спокійствія, до арешту, і т. д., аж поки купить альбома. Нагадав я про се становому, похвалив він мене ще раз, а тоді й каже: „Тепер иньша робота; приказано збирати народні пісні. Збирай швидше, а то біда буде.“ А деж їх збирати, — на дорозі ніхто не розгубив. Гей-гей! Мабуть хоче начальство нашого брата вивірити, чи добре ми свою службу справляємо, чи вже викоренили усі пісні у своїм окрузі. А пристав каже: „Ти дурень, Іалушков. Як не збереш пісень за тиждень, то сидіти-меш під арештом. Марш!“ У мене в душі похолело. Що-ж я робити-му? Коли-б я не був салдатом, то запевне плакав би. Отсе заїхав до вас, Лавріне Потаповичу, порадьте мені, допоможіть, батечку рідний; ви чоловік письменний, вам доводило ся з усякої напасти виплутувати ся!

— Се справді чудасія! — озвав ся Чухрайло. — То забороняли людям сьпівати, а тепер — подавай пісень... Може то хотять зібрати всі народні пісні та разом їх попалити, щоб не було...

Чухрайлиха вже впорала ся з самоваром і сіла до гурту, на кінці ослона.

— А-ну лишень, жінко, почастьуй ще ти нас! — промовив Чухрайло.

Пили і їли, та все думали і балакали про ту нечувану напасть. Чухрайлиха надумала:

— Ви, Йовхиме Корнійовичу, пійдіть на вечерниці, там почуєте і запишете багато пісень.

— Дурна! — сказав Чухрайло. — Пани тих пісень не люблять.

— Се неможливо, — промовив засмучений Галушка. — Раз через те неможливо, що неблагопристойно; вдруге через те, що як прийду я на вечерниці, то ніхто пісень не засьпіває, а буває ще стусанів та запотилишників надають урядникови, як темно; у третє через те, що парубки сьпівають таких пісень, що їх ми повинні викореняти: щож нам начальство засьпіває? Хоч сядь та й плач! Хоч і з душі виколупи пісень, хоч сам складай їх.

— А що ви думаєте? — засьміяв ся Чухрайло. — Се добре діло: складати пісні.

— І доведеть ся, — казав сумно Галушка, — ви-ж бачите, що доведеть ся.

— То й складайте. Се вигіднійше, ніж поліцейським урядником бути. Придбаєте і слави, і грошей.

Галушка роздумував про се. А Чухрайло казав далі:

— От наприклад Шевченко: якої слави зажив собі складаннєм пісень!

— Але він був політичний, — додав Галушка, — і за те був на засланю чи і в каторзі...

— А може він, бідний, з нужди складав пісні, як отсе й вам довело ся; а комусь ті пісні не вподобали ся, його й заслали...

— Га! — стрепенув ся Галушка. — Коли-б іще й собі у політичне не вскочити, щоб часом і мене не заслали... Ні, цур йому, не хочу я анї слави, ні грошей, коли-б хоча на урядництві удержати ся... Але де мені взяти пісень? Де?...

— Невже ви хоч у полку не сьпівали яких пісень? — озвала ся Чухрайлиха. Чухрайло й собі додав:

— Се правду вона каже: пригадайте яку добру салдатську пісню, от і все...

Галушка подумав і сказав:

— Тямлю одну:

Как стояли на гряніці,
Гли булки, паляніці;
А в Расеюшку прийшлі,
Сухарика не знайшлі!...

— Видно, таки ви хочете на засланю бути, — озвав ся Чухрайло.

Галушка злякав ся.

— А якже: хиба можна таке про Рассю казати?

— А й справді... Заступи й спаси, Царице небесна, — прошептав бідний Галушка. Аж піт лив ся з його від такого клопоту, а трохи й від вишнівки.

Закипів самовар. Чухрайло загадав жінці приготувати смачнішого чаю, — з липовим цвѣтом, з ромашкою, щоб запашний був. Іще Чухрайло любив пити чай з вишнівкою, прирадив се й гостеві. Напій сей мав добрий вплив на обох: почали жвавійше і веселійше балакати.

А далі писар озвав ся:

— Виходить, що ніяких пісень писати і подавати до начальства не можна, щоб часом не вскочити у біду. Хиба узнаєш, що там начальство думає?

— А якже я нічого не напишу, то мене під арешт посадять! — каже Галушка.

— Так, так, — potwierдив Чухрайло, — не можна так, щоб нічого не написати; щось напишіть, аби хоча формально наказ був виконаний. А становому хиба не однаково, що ви напишете? Він перешле вашого рапорта далі, з своєю припискою.

— Що ж я напишу, що?

— Беріть перо і пишіть, що казати-му.

Чухрайло проказував, а Галушка писав (подаємо в оригіналі, без відмін):

„По тшатыльномъ дознаніи, въ Райони оной Волости ныкакыхъ Народнихъ Песень ныказалось окроме народного Гымна Боже царя храни, и которій Гымнъ поють во Прыличествующыхъ случаяхъ, Которіи случаи напрымеръ во дни Священного Тезоменництва, и Билъ вывѣшенный хлагъ на високомъ деревѣ возли волосного правления...“

Дописавши, Галушка скрикнув:

— Се-ж чудесно, батечку рідний! Ти мене визволив із великої біди! Я сього ніколи не забуду! Дозволь тебе поцілувати!

Як уже Галушка вплив частку своїх радощів, то Чухрайло промовив:

— Таке донесеніє з усякого погляду буде добре: пани бачити-муть, що в нашому районі поліція пильнує

і викореняє шкідливі пісні, а натомість прищиплює благонадежні, і що в нас добре справляють торжественні дні... Ось побачите, коли не прийде вам подяка за се від начальства. Тоді — ваш могорич!

— Пять могоричів! — скрикнув радий Галушка.

Випили ще чаю по половині з вишнівкою; тоді Галушка звелів принести за свої гроші з шинку горілки і вина. Знов пили, раділи і цілували ся. Галушка вже почав цілувати ся з Чухрайлихою, і вона помітила, що Галушка цілуєть ся смачно. Їй подобав ся сей високий, по воєнному вбраний урядник. Частуючи вином чоловіка, вона побачила, що він уже знеміг ся, очі йому злипали ся; він тихо та жалібно сьпівав:

Ой горе тій чайці,
Горе тій небозі,
Що вивела діток
При битій дорозі..

Чухрайло любив сьпівати сю пісню у доброму настрою, особливо як був паний.

Чухрайлиха налила повну чарку Галушці, аж розлила трохи, і промовила сьміючись:

— Від щирого серця!

Потім моргнула на свого чоловіка, що вже куняв, і просьпівала:

Чом писаря не любить, —
Писар буде паном,
Обуєть ся в личаки,
Підв'яжеть ся валом...

— Ну й жінка в тебе, Лавріне Потаповичу! — гукнув Галушка.

Вона справді була гарна, розжеврила ся, очі блищали. Вона реготала ся, крутила ся і сьпівала:

Продай, мамо, дві корови,
Купи мені чорні брови, —
На улиці стояти,
На козаків моргати.
Ой сьміх та й публіка —
Била жінка чоловіка;
А матінка боронила,
Аж кочергу ізломила...

Урядник крутився біля неї, танцював і був уже сам не свій. Помітивши те, вона годі дуріти, сіла на лаві і засьпівала поважно:

Ой полети, галко, де мій рідний батько;
Нехай мене відвідає, коли мене жалко.
Галочки немає, батечка не буде.
Ой десь мене, нещасную, на віки забули...

Вона сьпівала жалібно, чуло, і те жалібне чуття пройняло Галушку; він дивився на неї так, як буває дивиться вовк на ягницю, як та голосить — у його кігтях.

Чухрайло прочував ся трохи і промовив:

— Страх не люблю, як баба голосить! Давай, брате, ми в двом утнемо! — І вони почали: „Хвали, душе моя, Господа... Пою Богу моему, дондеже єсмь... Не надійте ся на князи, на сини чоловічеськїї, в них же нїсть спасенїя! Ізиде дух єго і возвратиться в землю свою...“

— Годі! — гукнув Галушка, — бо щось ми в одно не потрапимо сьпівати. Та й сумна се пісня...

Чухрайло кивнув головою, на знак згоди, і почав:

У Київі на риночку
Піють чумаки горілочку...

Отак вони сьпівали та частували ся, аж поки й ніч зайшла. Чухрайло скоро звадив ся і захріп. Урядник почав збирати ся до дому.

— Ночуйте вже у нас! — промовила до його Чухрайлиха, — а то ще десь вовки з'їдять, бо ніч темна. — Вона засьміяла ся, а Галушка хвилину стояв та дивив ся на неї...

Він зістав ся ночувати.

Другого дня, поснідавши і трошечки похмелившись, писар пішов до волости, а урядник переписав свого рапорта і понїс до станового пристава.

За годину він вернув ся — ще сумнійший, нїж учора.

— Ну, що? — спитала Чухрайлиха.

— Вилаяв і побожив ся, що прожене з урядництва, коли не дістану за тиждень пісень.

Господиня, як могла, втішала і розважала гостя. Йому трохи відлягло від серця. Він уже не сподївав ся собі

доброї поради від писаря, тому поїхав просто до дому, минувши водость.

Днів три Галушка їздив то в сей кінець свого округу, то в другий, — скрізь трапляли ся усякі „происшествія“. А він усе думав про пісні — і їдучи, і встаючи, і лягаючи. Аж змарнів, бідний. В кого просити поради?

Аж ось він надумав.

У сусіднім окрузі був поліцейський урядник Кузьма Дяченко. Урядник він був так собі, аби-аби; у війську не бував, муштри не зазнавав, пунтиків (пунктів) і артикулів не вчив. Через те начальство його не дуже похваляло. І на здирство не дуже меткий був. За те він мудро писав усі дознання і рапорти. Галушка догадав ся, що в справі з піснями Дяченко вже придумає, як вивернути ся.

У перший вільний день Галушка поїхав до Дяченка.

— Ви певно теж маєте наказ збирати пісні? — весело спитав Дяченко.

— Маю, — сумно відповів Галушка. — Видно, прийшов мені вже капут... У війську був, самого полковника не бояв ся, на усмирення Туркменів ходив, медаль за те маю... А тут — на тобі!

Дяченко зареготав ся.

— Тут немає нічого смішного, — промовив Галушка.

— Не журись, брате! Якось то буде! — гукнув Дяченко.

— Гай-гай... Я вже спробував, подавав рапорта, що в нас ніяких пісень, окрім гимну, немає. Але пристав вилаяв мене і заборонив ся, що прожене з уряду, як не дістану пісень.

Дяченко знов засміяв ся, і каже:

— Ідїть на торг, купіть там самого благородного пісельника, дозволеного цензурою; звідти ми виберемо по парі пісень, — і добре буде! Тоді вже запевне не вскочимо у біду. А так — хто його знає, напишеш пісню, а тебе — в холодну!

Галушка повеселїйшав, зараз пішов на торг, знайшов Москаля, що торгує іконами та книжками, і почав шукати собі пісельника. Вибрав самого красивого: з рожевим малюнком і з написом: „Конфетка моя леденистая! Тысяча

(а можетъ быть и менче) самыхъ модныхъ романсовъ, шансонетокъ и куплетовъ.“ Галушка подивив ся ще з другого боку на обгортку, і знайшов написъ: „Дозволено цензурою. Москва, 188* г., января 24.“

— Сього мені й треба, — промовив собі Галушка.

— Будьте блаґанадѣожни, гаспадин урядникъ, — озвав ся Москаль-купець, — незаконнава тавару не держім!

Він думав, що урядник робить ревізію його книжок.

— Та ні, мені отсього пісельника треба, — сказав Галушка.

Купець і грошей не взяв за книжку, і ще радий був, що так легко збув ся поліції.

Як приніс Галушка пісельника, Дяченко переглянув його і сказав:

— Ви хоч отсю запишіть:

Деревенски мужики
Они просто дураки —
Лѣвтяи.

Веревьѣшки, веревью!
Подлецы.

Пальцы рѣжуть, зубы рвутъ,
Въ службу царскую не йдутъ, —
Боятся!

Веревьѣшки... і т. д.
Лежить Хрѣновъ на боку,
Куриць трубку табаку —
Махорку.

Веревьѣшки... і т. д.

Галушка був радий, переписав сю та ще одну пісню, подякував Дяченкови і зібрав ся до дому.

— А ви мені у свій час у пригоді станете, — казав Дяченко. — Як накинуть на мене яке здирство, — ви-ж знаєте, що я в сій справі неповоротний...

— Добре, добре! — озвав ся Галушка. — Як тільки що трапить ся, то ви зараз до мене. А нехай я лусну, коли відкажу ся вас виручити.

Другого дня Галушка почав писати такого рапорта (подаємо без відмін, в ориґіналі):

„Его високоблагородію Господину приставу 3-го стана. Коннополицейского урядника Евхыма Галушкова Рапортъ.

Симъ доношу вашему высокоблагородію, что по тщательному розисканію и строгомъ Дознанію въ райони ***ской Волости оказались Народны Песни и которые Песни нижепоименованы дозволены Московскою цензурою 188* гда, Первая починаица Деревенскы мужыки которіи безпременно глуныи дураки Лыняца, веревкы вьютъ, зуби рвуть, пальци режутъ, Абы не йтить у Службу царского величества, А которій служывій верою правдою цару-судару служить, и той вольготно лежыть на боку и курить Табакъ хвабрикы Господина хренова..." і т. д.

Далі Галушка написав таким способом ще одну пісню, і повіз до пристава. Той перечитав, не вилаяв, а тільки промовив:

— Ти, Галушков, завсѣди у сварці з ґраматикою...

Відлягло Галушці від серця. Коли тільки ґраматика, то чорт її бери! І ранійш писав без неї, та жив на сьвітї...

Пристав переписав пісні рядками, як звичайно пишуть вірші, дещо виправив, щоб красше було, і відіслав до вишого начальства, в ґубернію. Там їх ще раз добре виправлено і долучено до пісень, зібраних з цілої ґубернії.

А за пів року вийшла з друкарні „губернскаго правленія“ — „Справочная книга ***ской губерніи“ і в тій книзі було надруковано більш сотні „місцевих народніх пісень“, з передмовою і поясненнями одного осьвіченого і впливового пана-урядовця.

Покликав пристав Галушку до себе, і каже:

— Знов тобі робота!

Галушка злякав ся, але промовив:

— Рад старать ся, ваше высокоблагородіє!

— Мусиш продати 25 примірників отєїї книжки.

То й була книжка з піснями.

Галушка повеселїйшав.

— З великою охотою! — сказав він. — Здирство мені не страшне!

Забрав він 25 примірників, повіз до дому; а тоді згадав про Дяченка, що певно й йому накинули продавати, поїхав до його і сказав:

— Братику! Я ніколи не забуду, як ти мене з біди визволив. Давай мені усі твої примірники, я продам, а тобі

гроші віддам. Я нікого не помилю, з живого й з мертвого зуплю, а не зістанеться ні одної книжки...

— Бачу, що вдячність та вірність ще не зникли на світі, — промовив Дяченко.

Тоді вони розгорнули один примірник тієї книжки, знайшли відділ свого повіту, знайшли й свої пісні, — їх трудно було впізнати! До однієї з їх, про деревенських мужиків, було додано таке пояснення (подаємо в перекладі):

„Ся пісня свідчить, що добрі наслідки військової реформи 1874 року вже зробили свій вплив на народ, котрий розуміє усю нікчемність колишньої неохоти до солдатської служби. Заразом ми бачимо, який великий поступ зробив тутешній народ у справі поліпшення своєї мови, і се повинно бути найкрасшим доказом божевільства і заблуду деяких хахломанів чи українофілів, котрі й доси марять про Запороже, широкі штани, гоняк і горілку. Нехай же вони переглянуть отсю збірку пісень, в яких народ своїми устами промовляє, — переглянуть і — вмруть зі стыду...“

У Чернігові, 30 січня 1899.

